

Гришук С. В., старший викладач кафедри аудиту та економічного аналізу, Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, України

ORCID ID: 0000-0002-9977-262X

e-mail: svetik_gr@ukr.net

Дослідження питання здійснення аудиторської перевірки підприємств із залученими інвестиціями

Анотація. У статті здійснено аналіз нормативних документів з питань аудиту фінансових інвестицій для виявлення проблемних моментів стосовно об'єкту дослідження. Розглянуто й досліджено наукові та методологічні підходи й особливості організації аудиторської перевірки фінансових інвестицій на підприємстві та надано критичну оцінку методики проведення аудиторської перевірки фінансових інвестицій. Сформуовано рекомендації щодо його удосконалення в частині визначення основних об'єктів та суб'єктів аудиту, методичних етапів здійснення такої перевірки, а також методів та прийомів, які при цьому використовуються.

Для розробки окремих аспектів методики проведення аудиторської перевірки іноземних інвестицій сформульовано та визначено її мету, завдання, об'єкти, суб'єкти, склад аудиторських процедур і послідовність дій аудитора на кожній стадії аудиторського процесу. Визначено робочі документи аудитора відповідно до стадій аудиту, а саме план і програму аудиту іноземних інвестицій, анкету оцінки системи внутрішнього контролю інвестиційної діяльності, журнал перевірки правильності відображення операцій інвестування на рахунках бухгалтерського обліку.

Ключові слова: фінансові інвестиції; аудиторська перевірка; методика аудиту; етапи проведення аудиту; методи перевірки фінансових інвестицій.

Grishchuk Svitlana, Senior Lecturer of the Department of Audit and Economic Analysis, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Investigation of the Issue of Audit of Enterprises with Attracted Investments

Introduction. The article analyzes the normative documents on issues of financial investment audit in order to identify the problem points in relation to the research object.

The urgency of the research topic is determined by the importance of improving the process of auditing enterprises with attracting investments in line with modern economic relations of market orientation.

Purpose. To investigate the organization of audit of the enterprise with the attracted investments in terms of its improvement.

One of the effective and effective forms of financial and economic control the investment activity of the enterprise is an audit. Tasks of audit control foreign investment is to determine the efficiency of use investment resources and the justification of the use of funds. For the right the definition of the audit of foreign investment, should be determined by the very essence the concept of investment control.

Results. The scientific and methodological approaches and peculiarities of the organization of audit of financial investments in the enterprise have been considered and researched, and a critical assessment of the methodology of conducting an audit of financial investments is given. To develop a number of important aspects of the methodology of conducting an audit of foreign investments, its purpose, tasks, objects, subjects, composition of the audit procedures and the sequence of actions of the auditor at each stage of the audit process are formulated and defined.

Conclusions. Recommendations for its improvement in the part of identification of the main objects and subjects of audit, the methodical stages of such verification, as well as the methods and techniques used in this process, have been formed.

Keywords: financial investments; audit; audit methodology; stages of audit; methods of audit of financial investments.

JEL Classification: B 41; C 42; M 40; D 83; M 41.

Постановка проблеми. Сучасний економічний стан України характеризується позитивною динамікою інвестиційної активності, але існує проблема рівня підготовки нормативної та законодавчої бази для прозорого здійснення операцій з різними видами інвестицій. Залучення коштів внутрішніх та іноземних інвесторів переслідує довготривалі стратегічні цілі, тому, в першу чергу, для кожного інвестора пріоритетним є правильне їх відображення у фінансовій звітності.

Актуальність теми дослідження визначається важливістю удосконалення процесу здійснення аудиторської перевірки підприємств із залученням інвестицій відповідно до сучасних економічних відносин ринкового спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вдосконалення методики проведення аудиторських операцій із фінансовими інвестиціями не втрачає своєї актуальності впродовж останніх двадцяти років. Значний внесок у його вирішення зробили вітчизняні та

закордонні вчені-економісти: Я. Крупка, Ф. Бутинець, Т. Бутинець, О. Сагова, Б. Соколов, В. Максимова, В. Здреник, О. Бутусов, А. Загородній, В. Єфіменко, В. Головка, Р. Адамс, А. Аренс, М. Беніс, Дж. Лоббек, Дж. Робертсон та інші [1; 2]. Проте динаміка економічних процесів та вдосконалення облікових технологій призводять до необхідності осучаснення здійснених досліджень.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є висвітлення результатів аналізу теоретичних і методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення аудиту інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» фінансові інвестиції – це активи, які утримуються підприємством для збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора [3]. Основним стандартом, що визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції зі спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» [4].

В даному документі не передбачається чітка класифікація інвестицій, проте розкривається питання визнання та оцінки фінансових інвестицій, облік фінансових інвестицій в асоційовані й дочірні, а також спільні підприємства.

П(С)БО 12 виокремлює такі види фінансових інвестицій:

– інвестиції, що знаходяться у підприємства до моменту їх погашення;

– інвестиції, які враховуються за методом участі в капіталі;

– інвестиції в асоційовані підприємства;

– інвестиції в дочірні підприємства;

– інвестиції у спільну діяльність;

– інші фінансові інвестиції.

Податковий кодекс України [5] поділяє фінансові інвестиції на портфельні та прямі. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [6] класифікує інвестиції залежно від термінів та цілей інвестування як:

– довгострокові фінансові інвестиції (відображаються у розділі I активу балансу «Необоротні активи»): інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі, інші інвестиції пов'язаним сторонам та інвестиції непов'язаним сторонам;

– поточні фінансові інвестиції (відображаються у розділі II активу балансу «Оборотні активи»): еквіваленти грошових коштів та інші поточні фінансові інвестиції. Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» [7] передбачено диференціацію інвестицій за об'єктами вкладень: інвестиції в іпотечні цінні папери; інвестиції у приватизаційні цінні папери; інвестиції у похідні фінансові інструменти; товаророзпорядчі цінні папери.

Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства» та 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [8; 9], фінансові інвестиції групуються за трьома ознаками (табл. 1).

Таблиця 1 Групування фінансових інвестицій відповідно до МСФЗ 28

№	Ознака	Класифікація
1	Термін інвестування	поточні
		необоротні
2	Вид	інвестиції за основними фінансовими інструментами
		інвестиції за похідними фінансовими інструментами
3	Метод оцінки	інвестиції, що утримуються до погашення
		фінансові інвестиції за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку
		фінансові інвестиції, призначені для продажу

Джерело: складено автором

Кожне досліджуване джерело передбачає різні методичні підходи до визначення класифікаційних ознак фінансових інвестицій, тому існує ризик помилкового віднесення інвестицій до конкретного виду та їх невірна оцінка в бухгалтерському обліку, що веде за собою викривлення інформації у фінансовій звітності суб'єкта господарювання.

Методологія обліку фінансових інвестицій регламентується чинним законодавством, зокрема: Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 16.07.1999 № 996-XIV; П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», 13 «Фінансові інструменти»,

19 «Об'єднання підприємств»; Інструкцією «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [1; 2].

З урахуванням визначення внутрішнього аудиту за МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» [9] до його функцій належать перевірка, оцінювання та моніторинг відповідності та функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю підприємства, а завдання внутрішнього аудиту фінансових інвестицій на підприємстві можна сформулювати так:

- перевірка реальності фінансових інвестицій, відображених в обліку та звітності;
- перевірка обґрунтованості розподілу фінансових інвестицій на довгострокові та поточні;
- перевірка правильності оцінки фінансових інвестицій в обліку в разі їх придбання, утримання, продажу та на дату балансу;
- перевірка правильності ведення податкового обліку в операціях із фінансовими інвестиціями;
- перевірка взаємоузгодженості форм звітності, в яких відображається інформація про фінансові інвестиції.

Об'єктом перевірки операцій із фінансовими інвестиціями визначають різні види забезпечення обліку цінних паперів. Серед джерел перевірки слід виділити бланки цінних паперів, розрахункові документи, документи, що підтверджують права власності, журнал-ордер та відомості за рахунками 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 35 «Поточні фінансові інвестиції», Головна книга [11].

В процесі підготовки до проведення аудиту підприємств з іноземними інвестиціями важливим є необхідність ретельного вивчення особливостей їх функціонування на території України (формування капіталу, організації системи обліку, особливості в системі оподаткування в т. ч. пільги, які надаються таким підприємствам, а також необхідність складання фінансової звітності згідно із законодавством України, а також країн-інвесторів).

У зв'язку з недостатнім розвитком вітчизняних аудиторських фірм, недовірою до них іноземних контролюючих органів і бізнесменів, аудит фінансової звітності спільних підприємств здійснюється дочірніми фірмами відомих транснаціональних компаній, які зареєстровано в Україні.

Особливістю аудиту спільних підприємств є вивчення порядку формування й оцінка статутних документів таких підприємств, правильність оформлення бухгалтерських записів і первинних документів.

Аудитор у якості джерел інформації використовує статут, договір, протоколи правління, виписки банку, рахунки, акти, накладні журнали, Головну книгу і баланс. Він звертає увагу на правильність бухгалтерських записів щодо внесків у статутний капітал, відповідність розмірів і строків внеску у фонд згідно з чинним законодавством. Аудитор повинен ретельно вивчити документи, які підтверджують внески сторін у статутний капітал. Виписки банку з додатками підтверджують внески грошовими коштами, внески у вигляді основних засобів супроводжуються актами приймання-передавання основних засобів, рахунками, товарно-транспортними накладними, у випадку внеску матеріалів – акти про приймання матеріалів, рахунки, накладні тощо [11].

Кожен внесок має бути підтверджений первинним документом, в якому обов'язково вказується відповідна інформація. Внески до фонду

нематеріальних активів має супроводжуватись документацією, в якій описуватиметься певна технологія, програмне забезпечення, договори, акти.

Одним із ключових питань аудиту є правильність розрахунку собівартості продукції, а саме: перевірка достовірності включення на неї окремих видів витрат. У центрі уваги аудитора мають бути видатки і збитки, віднесені на рахунок фінансових результатів. Перевіряються пільги та гарантії, що надаються підприємству з іноземними інвестиціями, тобто наявність норми іноземного капіталу у статутному фонді підприємства. Звертається увага на методологію ведення бухгалтерського обліку, яка повинна здійснюватися за стандартами України, проте підприємство може додатково запроваджувати облік і звітність за правилами інвестора [11].

У першу чергу аудитор повинен обрати методи та техніку проведення перевірки для підтвердження якості інформації, наведеної в документах бухгалтерського обліку і фінансовій звітності. Обов'язково мають враховуватись особливості діяльності підприємства, організації і ведення бухгалтерського обліку, оцінка роботи системи внутрішнього контролю і т. д.

Оглядом системи бухгалтерського обліку іноземних інвестицій також є необхідним, адже це важливо для аналізу її ефективності. Особливо потрібно звернути увагу на відповідності організації та методики обліку операцій з іноземними інвестиціями Наказу «Про облікову політику підприємства» та оцінці відповідності самого Наказу чинним нормативним актам. Доцільним є попереднє складання внутрішнім аудитором типової кореспонденції рахунків для перевірки відповідності їм облікового відображення даних операцій.

Обов'язково перевіряються наявність та відповідність інформації щодо інвестицій в аналітичних облікових регістрах. Аудитору при цьому слід звернути увагу на операції з інвестиціями в дочірні та асоційовані підприємства для підтвердження наявності того чи іншого ступеня впливу інвестора на підприємство.

У разі придбання акцій в обмін на власні цінні папери, першочерговим для аудитора є дослідження умов договору між інвестором і визначення вартості придбаних акцій як справедливої вартості переданих в обмін акцій власної емісії. Також слід звернути окрему увагу на облік фінансових інвестицій, придбаних в обмін на основні засоби, товари або інші активи підприємства.

Подальший облік інвестицій залежить від відносин, які в результаті їх придбання складаються між інвестором та об'єктом інвестування – відносини позики або власності та рівня впливу, який досягається інвестором. Оскільки вартість даного об'єкта обліку може змінюватися протягом року частіше, ніж вартість інших активів, необхідно здійснити перевірку оцінювання інвестицій на дату балансу.

Під час здійснення перевірки оцінки даного об'єкту аудитор керується П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Необхідно зосередитися на відображенні в обліку зменшення балансової вартості фінансових інвестицій, оскільки вона не повинна призводити до від'ємного значення вартості інвестицій у кінцевому сальдо [2].

Під час перевірки обліку інвестицій за собівартістю рекомендуємо звернути увагу на відображенні таких активів за справедливою собівартістю та визнання прибутком тільки суми нарахованих дивідендів, отриманих від асоційованого підприємства, на акумульований чистий прибуток об'єкта інвестування, що виникає після дати придбання акцій інвестором. Якщо є дивіденди, які перевищують суму такого прибутку, балансова вартість інвестицій зменшується на суму перевищення та належить до інших витрат.

До переліку відповідальності аудитора входить ознайомлення та оцінка динаміки фінансових інвестицій за конкретний період, дослідження структури фінансових інвестицій за їх видами та методами обліку, аналіз ефективності інвестиційних вкладень, аналіз рентабельності фінансових інвестицій у розрізі їх видів та факторний аналіз рентабельності фінансових інвестицій.

При цьому аудитор досліджує доцільність здійснення інвестицій, висловлює думку щодо ступеня ризику інвестування, привабливості інвестиційних проєктів. Інформаційними джерелами аналізу інвестицій є Книга обліку цінних паперів, видаткові касові ордери, виписки банку, акти приймання-передачі основних засобів (якщо придбання інвестицій здійснюється в обмін на основні засоби), довідки бухгалтерії з відповідними розрахунками.

Для визначення рівня рентабельності аудитор повинен використовувати показник дохідності інвестицій (відсотки та дивіденди), який визначає структуру їх придбання і реалізації. Підвищення

ефективності економічного аналізу інвестицій зумовлює використання внутрішнім аудитором принципів економічного аналізу на основі достовірних та мобільних даних обліку фінансової звітності. Для забезпечення ефективності перевірки на цьому етапі рекомендується використовувати методи порівняння, графічні, табличні та абсолютних й відносних величин, також факторний аналіз.

Важливою процедурою під час аудиту є перевірка правильності використання того чи іншого методу обліку інвестицій та її відповідності вимогам П(С)БО 12 та положенням чинного законодавства.

Додатково необхідно оцінити ефективність фінансових інвестицій методами (моделями), що здійснюється на розсуд внутрішнього аудитора.

Кінцевий етап передбачає узагальнення отриманої інформації та надання рекомендацій щодо оптимізації облікового процесу фінансових інвестицій.

Слід зазначити, що для забезпечення ефективності проведення аудиту іноземних інвестицій необхідним є застосування комплексного підходу. Слідування наданим рекомендаціям сприятиме вдосконаленню політики управління інвестиціями та попередженню допуску помилок в обліку.

Висновки. Розглянувши питання аудиту інвестицій можна зробити висновок, що він є необхідним при здійсненні будь-якої інвестиційної діяльності як при прийнятті інвестиційного рішення, так і при використанні залучених коштів. Результати аналізу теоретичних і методологічних засад допомогли розробити практичні рекомендації щодо удосконалення аудиту інвестиційної діяльності.

Ефективна організація та методика аудиту іноземних інвестицій визначається, передусім, належним інформаційним забезпеченням. Зростання обсягів інформації потребує певної її класифікації та систематизації.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: наказ Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 (станом на 10.11.2016). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (дата звернення 07.05.2019).
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000 (станом на 10.11.2016). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (дата звернення 07.05.2019).
3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010: закон України станом на 10.11.2016 / Верховна рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-176> (дата звернення 07.05.2019).
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення 07.05.2019).
5. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 станом на 10.11.2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення 07.05.2019).
6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства». URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення 07.05.2019).
7. Міжнародний стандарт фінансової звітності 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: <http://www.minfin.gov.ua>
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 станом на 10.11.2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 07.05.2019).
9. МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів». URL: <http://www.apu.com.ua/891-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-audit-u-oglyadu-inshogo-nadannya-avpevnenosti-ta-suputnikh-poslug-vidannya-2014-roku> (дата звернення 07.05.2019).

10. Здреник В. С. Проблеми здійснення класифікації фінансових інвестицій підприємств в Україні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 10. С. 60–65.
11. Крупка Я. Д. Облік інвестицій. Тернопіль : Економічна думка, 2001. 302 с.

References:

1. Ministry of Finance of Ukraine (2001). National Accounting Standard 13 "Financial Instruments" (Order No. 559, November 30). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> [in Ukrainian].
2. Ministry of Finance of Ukraine (2000). National Accounting Standard 12 "Financial investments" (Order No. 91, April 26). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). The Tax Code of Ukraine (No. 2755-VI, December 2). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-176> [in Ukrainian].
4. Ministry of Finance of Ukraine (1999). Instruction on the application of the plan of accounts of assets, capital, liabilities and economic organizations. (Order No. 291, November 30). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2006). On Securities and Stock Market: Law of Ukraine (No. 2330-IV, February 23). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].
6. International Financial Reporting Standard 28 "Investments in Associates". Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua> [in Ukrainian].
7. International Financial Reporting Standard 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement". Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua> [in Ukrainian].
8. On accounting and financing of environmental activities: Law of Ukraine No. 996-XIV dated 16.07.1999 as of 10.11.2016. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> [in Ukrainian].
9. ISA 610 "Use of internal auditors". Retrieved from <http://www.apu.com.ua/891-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-audit-u-oglyadu-inshogo-nadannyavpevnenosti-ta-suptnikh-poslug-vidannya-2014-roku> [in Ukrainian].
10. Zdrinik, V. C. (2013). *Problems of Classification of Financial Investments in Ukraine. Business Inform*, 10, 60-65 [in Ukrainian].
11. Krupk, Ya. D. (2001). Investment Accounting. Ternopil: Economic Thought, 2001. 302 p. [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License